

RÓBERT KARUL ET AL.:**Michel Henry: Život ako prelínanie subjektivity a intersubjektivity**

Bratislava: Filozofický ústav SAV 2009, 270 s., ISBN 978-80-969770-8-6

Existujú knihy, ktoré sa nám prihovárajú ešte dlho potom, ako sme ich dočítali. Prevrávajú totiž tak, že pred nami odhalia ako nezvyčajné to, čo sme už dávno považovali za stratené, teda až príliš samozrejmé na to, aby sme to ako evidentné mohli vôbec nejak ohraničiť. Ich reč nás privádza späť k nám samým.

Monografia o Michelovi Henrym je takouto knihou: prekvapuje a zároveň vracia späť. Prekvapuje tým, že sa nás snaží vytrhnúť z miest, ktoré nie sú našimi miestami, o ktorých však obyčajne predpokladáme, že nimi sú: z vonkajška sveta, horizontu mysle a myslenia v čase. Vracia nás späť k nám samým tak, že tvrdošijne nájstojí na nemožnosti vlastného seba-založenia a z výšky pokory nás potom odkáže na to, čo zakladá všetko ostatné: na samotný *Život*, ktorý sa neproblematicky a predsa enigmaticky dáva poznať sebe samému, a to vždy jedinečným spôsobom.

Vznik tejto publikácie sa viaže na rok 1996: V Cerisy-la-Salle sa uskutočnila konferencia s názvom *Michel Henry – zakúšanie života*. Od tohto okamihu Henryho autorita na medzinárodnom poli neustále narastá. Zásluhou zostavovateľov tohto zborníka sa môže slovenský čitateľ prvý raz s týmto autorom zoznámiť vďaka tým najpovolanejším v oblasti výskumu Henryho filozofie (Rolf Kühn, François-David Sebbah a Dan Zahavi). Okrem nich sa na monografii autorsky podieľajú Jaroslava Vydrová, Karel Novotný, Jan Černý, Michael Staudigl, Anton Vydra, Peter Šajda, Mikkel B. Tin, Monika Murawska, Jana Tomašovičová a Róbert Karul. Pod preklady sa podpísali M. Kriššák, P. Mačaj, A. Záthu-recký, P. Elexová, M. Ridzoňová-Ferenčuhová a K. Gerényiová. V prílohe sa k slovu dostáva – čo je v našich pomeroch svetlou výnimkou – samotný Michel Henry so svojím významným textom „O fenomenológii spoločenstva“ z knihy *Phénoménologie matérielle* z roku 1990.

Podľa slov hlavného zostavovateľa publikácia vychádza „z pracovného stretnutia na workshope Filozofického ústavu SAV ‚Michel Henry: život ako prelínanie subjektivity a intersubjektivity‘ roku 2008, ktorému predchádzal textový seminár nad knihou *Filozofia a fenomenológia tela*“ (s. 7). Tak workshop, ako aj knižný výstup boli pripravené v rámci grantového projektu Filozofického ústavu SAV *Intersubjektivita – metodické aspekty a štruktúry v globálnej situácii* a v rámci medzinárodného projektu Filozofického ústavu AV ČR *Filosofie mezi subjektivitou a intersubjektivitou*. Publikácia pracovnej skupiny utvorenej okolo R. Karula, M. Muránskeho a J. Vydrovej je už štvrtou v poradí. Nadväzuje na predchádzajúce práce *Konanie, normy a konflikty v globálnej situácii* (2006), *Intersubjektivita v globálnej situácii* (2006) a *Vnímať, konať, myslieť* (2008) a jej hlavným cieľom je priblížiť slovenskej akademickej obci súčasné francúzske myslenie – predo-

všetkým jeho fenomenologickú líniu.

Tematický rámec prezentovaného zborníka určujú témy subjektivity, intersubjektivity a napokon umenia a techniky, čomu zodpovedá prehľadné členenie jednotlivých kapitol. Každá z tém však z trochu odlišnej perspektívy napokon explicitne ústi do základného východiskového bodu každej fenomenológie – do problematického vzťahu imanencie a transcencie.

V prvej časti ide o vymedzenie henryovskej „subjektivity“. Tá slovami D. Zahaviho stojí napríklad v protiklade k manifestácii objektu, ale aj k tradičnému fenomenologickému náhľadu (Sartre, Merleau-Ponty, Levinas, Derrida) po prvé, ako *absolútna* subjektivita, to znamená, že nie je sprostredkovaná ničím vonkajším: „Nevzťahuje sa k ničomu inému a je úplne sebačinná vo svojej radikálnej interiorite“ (s. 31), a po druhé, ako číra *imanencia* v tom zmysle, že „manifestuje samu seba bez akéhokoľvek vychádzania zo seba, bez spôsobenia či predpokladania akéhokoľvek druhu fraktúry či inakosti (...) originálna seba-manifestácia vylučuje všetky druhy fraktúr, oddelenia, inakosti, diferencie, exteriority a protikladov“ (s. 31).

Ako kľúčové sa v tomto zmysle ukazujú Henryho tvrdenie o seba-manifestácii subjektivity ako bezprostrednej, neobjektívnej a pasívnej udalosti, ktorú možno najlepšie opísať ako *seba-afekciu* (s. 32). Tento stav je podľa D. Zahaviho prvotný a nemožno ho nijako prekročiť (s. 32) – a ak predsa, tak za cenu zradu, keď sa individuálne bytie ocitá, ako hovorí J. Černý, „vo vonkajšku voči sebe samému“ (s. 94), to znamená, že „transcenduje“ imanentnú sféru vlastného Ja tým, že pre seba vyvstane vo *svete svetla* na spôsob fenoménu. Subjektivita ako číra imanencia a auto-afekcia sa však podľa Henryho nevyňarajú vo svete či vo svetle sveta, nie sú teda záležitosťou videnia.

Proti tomu možno postaviť oprávnenú námietku: „Ak sa subjektivita/imanencia vo svete nijako nejaví, teda ak možno subjektivitu len zakúšať, čo o nej vlastne môžeme povedať?“ Preto sa F.-D. Sebbah pokúša fenomenologicky legitimizovať originálnosť stotožňovania subjektivity so samotným životom, afektivitou, zjavením a ipseitou, ktoré je typické pre Henryho. Pozitívne opisuje imanenciu ako *život* (v zmysle „plodnosti“, t. j. dávania Seba sebe), *afektivitu* (v zmysle „zvierania Seba sebou ešte pred všetkou vonkajškovosťou“), *zjavenie* (v zmysle „prichádzania k sebe“) a *ipseitu* (vyvstávanie Ja-samotného v procese zakúšania) (s. 46 – 47).

Preto sa dá povedať, že to, o čo ide Henrymu v jeho myslení, je „vstup do pôvodnej ipseity absolútneho života“ (s. 101), teda subjektivita. Ja-samotné je podľa Henryho tým, čo nepredpokladá nijakú Diferenciu a čo je vôbec predpokladom alebo „transcendentálnou“ podmienkou každej zjavnosti (Diferencie), a ako také sa vyznačuje ne-dávaním, neudeľovaním zmyslu a ne-videním (s. 101).

Druhá časť je venovaná problému intersubjektivity. Podľa Michela Henryho je intersubjektivita, stretnutie človeka s Iným (človekom), možná len ako pôvodné *spoločenstvo živých*, pričom podľa P. Šajdu „pochopenie vzťahov živých je nutné založiť na ich podstate – na živote –, ktorá sa vymyká štruktúre danej svetom, intencionalitou či zmyslami. Spoločenstvo živých je preto zakorenené mimo horizontu sveta, je zakorenené v živote a nie je ho možné derivovať zo štruktúr sveta“ (s. 178). Toto zdanlivo jednoduché tvrde-

nie však treba uviesť do patričného kontextu. Ten tvoria dve veľké mená a dva veľké projekty „fenomenológie spoločenstva“: ide o Husserla a Levinasa.

Henry považuje problém stretnutia Iného (človeka) u týchto filozofov v podstate za dva extrémne prípady. Husserl predpokladá, že jediným východiskom cesty k Inému je intencionálne Ja, u Levinasa je tento pohyb opačný: Iniciatíva prislúcha výlučne Inému. Problém, ktorý otvára Henryho kritika slávnej piatej Karteziánskej meditácie, sa týka možnosti uchopenia diferencie medzi spôsobom dávania sa vecí a dávania sa osôb na čisto fenomenologickej rovine. Je však Husserlova metóda skutočne natoľko univerzálna, že dokáže určiť hranicu prebiehajúcu medzi poznávaním vecí a poznávaním osôb? Keď trochu nahliadneme do *Ideen II*, zistíme, že podľa Husserla je touto hranicou diferenciacia medzi *Urpräsenz* (bezprostredná, pôvodná prítomnosť, keď je vec sama v sebe pôvodom javenia) a *Appräsenz* (nepriama prítomnosť, teda svet intersubjektívne ustanovených predmetností, tzv. „spolu-prítomnosť“). Fyzikálne objekty sa nám prezentujú v pôvodnej prítomnosti, osoby zase v spolu-prítomnosti, cez konkrétne telá, ktoré sú ich nositeľmi. Samého seba môžem zakúsiť buď priamo, alebo bezprostredne, ale druhých – intersubjektívnu formu reality – už nie, na to potrebujem „vcítenie“. Podľa Husserla totiž forma spoločenstva s druhými nie je imanentnou formou.

Avšak niečo také ako „vcítenie“ už podľa Henryho stavia vzťah k druhému na intencionalite, čo v praxi znamená stieranie pôvodnej diferencie medzi skúsenosťou vecí a skúsenosťou osôb: „V husserlovskej fenomenológii konštituuje každé ego intencionalita, ktoré mu udeľuje zmysel byť ego, presnejšie moje alebo tvoje ego. Týmto spôsobom sa bytie, ipseita tohto ego redukuje na zmysel bytia ego; na to, že sa ukazuje ako ego; že je vnímané ako ego v pôvodnom svete, kde sa rozvíja intencionalita“ (s. 255). Akákoľvek intencionalita či percepčia sú vo vzťahu k „stretnutiu dvoch živých“ (s. 180) sekundárnou rovinou. Tú primárnu predstavuje „patické objatie života“, v ktorom sa iný vlastne stáva tým istým, „pretože je určený tou istou príslušnosťou k životu“ (s. 180), a spoločenstvo je takto *spolu-pathos*, ale iný zároveň zostáva iným, keďže „neredukovateľne zakúša seba samého“ (s. 180). Druhý mi je teda daný v intímnosti afektivity v zmysle symbiózy so životom druhého, avšak táto afektivizovaná, imanentizovaná oddialenosť či odstup podľa slov R. Karula nie je „záhubou života, ako je ňou umŕtvujúca oddialenosť sveta“ (s. 241). Primordiálnou sférou takto zostáva radikálna imanencia.

Svet, vonkajšok je teda to, čo nás podľa Henryho vzájomne od seba oddaľuje. Toto tvrdenie osvetľuje J. Černý vo svojej interpretácii Henryho kritiky *ontologického monizmu*, podľa ktorého „západ myslí ako pravdivé to, čo sa ukazuje v ‚transcendencii‘“ (s. 93). Ako vieme, Levinas chápe spoločenstvo (iné-v-tom-istom) práve ako túto „transcendenciu v imanencii“, čo však podľa Henryho popiera originálnosť zjavenia bytia toho druhého, v ktorom má byť medzi tým, čo sa zjavuje, a samotným zjavením odstránený akýkoľvek odstup.

Tak to napokon formuluje aj samotný Henry: „Život je absolútnou subjektivitou zakúšajúcou samu seba a nie je ničím iným. Je čistým faktom zakúšania seba samého a to bezprostredne a bez odstupu. Nuž, to je to, čo tvorí podstatu každého spoločenstva; toho, čo je v ňom spoločné. Ešte raz: nie je to nijaká vec, ale pôvodné dávanie, ktorým je seba-

dávanie, vnútorné zakúšanie, ktoré samo zo seba vytvára všetko živé, samo je živé a v tomto a týmto zakúšaním, ktorým sa k sebe vzťahuje“ (s. 253). Na inom mieste tvrdí: Spoločenstvo podľa neho nie je akýsi stav, ktorý by nastal po tom, čo ja a druhý vstúpime do vzájomného vzťahu, „spoločenstvo je *a priori*“ (s. 263).

Tretia časť knihy sa potom zameriava na henryovskú snahu ustanoviť fenomenológiu imanencie na poli umenia, čo Mikel B. Tin spolu s M. Murawskou konkrétne modelujú na prípade Kandinského, ale napríklad aj *body-artu*. Henrymu ako každému fenomenológovi ide o podstatu javenia, o javenie v „čistom stave“ (s. 192), v ktorom by bolo javenie zároveň seba-javením, teda v ktorom by bola imanencia oslobodená od každej transcendencie. Seba-javenie a seba-afekcia však nie sú artikuláciou fenomenality, práve naopak, predstavujú prvotné a základné určenie každej fenomenality a ako také sú teda *neviditeľné* (s. 193). S tým korešponduje Kandinského definícia abstraktnej maľby ako „maľby neviditeľného“ nielen pokiaľ ide o obsah, ale aj pokiaľ ide o formu (s. 198).

Ak sa podľa Henryho naučíme nehľadieť na obrazy (a v rámci obrazu na akékoľvek tvary, body, línie, plochy) z ich „prakticko-funkčného“ aspektu, ak ponecháme bokom fyzikálne či fyziologické vlastnosti farieb a opíšeme obraz tak, ako ho zakúšame a ako zakúša on sám seba, dostaneme sa do priameho kontaktu s „vnútorným, neviditeľným a patickým bytím farieb“, ktoré reprezentujú samotný pátos *Života*, ktorý v nich zakúša sám seba (s. 200).

Ako zhodnotiť henryovskú fenomenológiu imanencie? Spomeňme aspoň základné dva body: 1. podstata tejto fenomenológie je kritická, pretože jednoznačne požaduje zbaviť sa „egologickej ilúzie“, v ktorej sa „Ja považuje za autonómnu silu svojho vlastného života, zabúda na život a ocitá sa stále viac ‚vo svete‘ a starajúc sa o tento ‚svet‘ stará sa v skutočnosti o seba samé projektované do sveta“ (s. 100). Henry sa takto snaží poukázať na základný fakt každého jednotlivého života, a to na nemožnosť riadiť svoj život úplne slobodne a samostatne, pretože jeho základnou charakteristikou je predsa trpnosť, pasivita. Teda *nie Ja si dávam život, ale život sa dáva mne*. A keďže Ja som pohybom zjavovania života, a nie naopak, *žitím života nezrušiteľne vykonávam jeho vlastný pohyb*. 2. podstata Henryho filozofie je kresťanská. Ak totiž naozaj odhodíme ilúziu autonómneho života, otvoríme sa pohybu absolútneho božského života (*la Vie absolue*), v ktorom unikáme smrti, a v tomto zmysle sa vlastne „narodíme do života po druhýkrát“ (s. 100 – 101). Žiť totiž, ako hovorí vo svojom príspevku A. Vydra, znamená stať sa „Synom Života“, a teda „Synom Božím“ (s. 166).

Ako teda zhodnotiť prácu o henryovskej fenomenológii imanencie? Až na niekoľko nedostatkov (nejednotná terminológia: „patický/pathický“ alebo „afekcia/afikovanie“, nejednoznačné prekladanie francúzskeho *essence* raz ako „podstata“, inokedy ako „bytnosť“, chýbajúci menný a vecný index) skutočne iba v superlatívoch. Kniha podáva komplexný obraz Henryho filozofie, vysvetľuje jeho základné intencie, presvedčivo argumentuje. Osobne vysoko hodnotím snahu autorov neuhýbať pred niektorými Henryho problematickými tvrdeniami (napr. R. Kühn priamo poukazuje na henryovské „zovšeobecňovanie“, pokiaľ príde reč na konkrétne praktiky transformácie utrpenia na radosť; R. Karul zase na to, že *etiku* nemožno vystavať na uzavretí života do vlastnej imanencie atď.), ako

aj pokus o dynamizáciu niektorých (zdanlivo) banálnych a tautologických definícií imanencie ako seba-afekcie a pátosu života.

Knihu odporúčam najmä čitateľom zaoberajúcim sa súčasnou francúzskou filozofickou scénou. Vzhľadom na „veľké mlčanie“ slovenských vydavateľstiev je táto publikácia vítaným zdrojom informácií.

Pavol Sucharek

Mgr. Pavol Sucharek, PhD.
Inštitút filozofie a etiky
Ul. 17. novembra č. 1
080 01 Prešov
SR
e-mail: pavol.sucharek@gmail.com

JAROSLAV HROCH:

Filozofická, strukturálna a hlubinná hermeneutika

Brno: Marek Konečný 2009, 138 s.

Recenzovaná kniha je souborem čtyř samostatných statí, které byly v různých verzích autorem publikovány v rozmezí let 2000 – 2009. Text je dále doplněn překladem (autora a Zdeňky Hrochové) Gadamerova textu *Filosofie a hermeneutika*.

Přestože se jedná o původně různé články, lze v předloženém výsledném textu nalézt souvislost. Ta je 1) dána autorovým mnohaletým téměř celoživotním zájmem o hermeneutiku a její inspirační prostředí a již několik desetiletí trvající pozorností věnované hlubinné psychologii a psychoterapii. A 2) v jiném ohledu je souvislost dána i samotným obsahem a seřazením původních textů: 1. Kniha podává obecný vhled do hermeneutiky H.-G. Gadamera, jejím motivačním zdrojům a hlavním pojmům. 2. text vztahuje hermeneutickou tradici k tradici českého strukturalismu a poukazuje na styčné body, které spojují obě tradice. Základním obecným jmenovatelem oněch bodů je „otevřená struktura“ (pracovní termín autora této recenze), v níž se může protnout český strukturalismus s procesualností lidského rozumění. 3. text se pokouší najít možné méně čitelné spojení mezi otevřenou strukturou a hlubinnou (filozofií) psychologií. Text navrhuje vnímat základní rastr jungovských archetypů jako škálu oněch otevřených struktur tradice, které jsou určující jak pro utváření vědomí tradice, tak pro působení jejích nevědomých rysů. 4. text je v jistém smyslu vyvrcholením celé Hrochovy snahy. Zatímco první text je uvedením do děje, další dva texty tvoří přemostění zdánlivě odlišných tradic, poslední text je jedinou podrobnou studií využívající nástroje a přístupy připravené v textech předešlých.

První esej *Hans Georg Gadamer a hermeneutická filosofie* způsobem pro Jaroslava Hrocha typickým představuje základní formu Gadamerova myšlení, usouvztažňuje jeho